

Paweł Czaplinski

Akademia Pomorska
Słupsk

**PRZESUNIĘCIA PRZESTRZENNE PRZEMYSŁU
W SUBREGIONIE SŁUPSKIM**

**INDUSTRY'S SPATIAL DISPLACEMENTS
IN THE SŁUPSK'S SUBREGION**

Zarys treści: Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, jaki jest wpływ transformacji na układy przestrzenne przemysłu (sektora przemysłowego) na obszarze subregionu słupskiego. Dokonując całościowej oceny zachodzących procesów, można stwierdzić, że w okresie 1995-2003 nastąpiło wyraźne osłabienie roli miast jako ważnych miejsc skupiających przemysłowy potencjał produkcyjny. Nadal jednak to w miastach koncentruje się większość potencjału kadrowego przemysłu. Gminy leżące w strefach podmiejskich, ale również w znacznej odległości od miast (gmina Kołczygłowy), czasem peryferyjnych względem granic subregionu (gmina Wicko), przejmują jednak funkcje produkcyjne, stając się z roku na rok coraz ważniejszymi miejscami tego typu działalności. Istotny pozostaje także pewny podział subregionu pod względem przepływów liczby pracujących w sektorze przemysłowym na część północną i południową. Podział ten wynika z faktu, iż północna część subregionu nie stanowi już wyraźnej koncentracji pracujących. Znacznie pobudzona została natomiast południowa jego część. Zmiany zachodzące w układach przestrzennych świadczą o tym, że procesy adaptacji są procesami ciągłymi.

Słowa kluczowe: przemysł, subregion słupski, przesunięcia przestrzenne

Key words: industry, Słupsk's subregion, spatial displacements

Trwające od blisko dwudziestu lat w Polsce wdrażanie reguł gospodarki rynkowej opartej na kryterium efektywności gospodarowania spowodowało znaczne przesunięcia przestrzenne w strukturach przemysłu. Co istotne, ów fakt dotyczy nie tylko silnie uprzemysłowionych regionów (gdzie skala zmian wynikająca ze zgromadzonego tam przemysłowego potencjału produkcyjnego wydaje się nadal duża), ale także obszarów peryferyjnych (do których niewątpliwie należy subregion słupski), gdzie brak adaptacji do nowych zasad gry rynkowej przy dużej dynamice otoczenia przez m.in. monokultury przemysłowe spowodował równie istotne skutki społeczno-ekonomiczne (Czaplinski 2006).

Należy podkreślić, że wspomniane dynamiczne otoczenie jest ważną determi-

nantą działania współczesnego przedsiębiorstwa przemysłowego. Jednocześnie jest ono tłem dla nasilającej się konkurencji, wynikającej m.in. z procesów internacjonalizacji i globalizacji produkcji. Można zatem przyjąć, że problemem polskiego przemysłu (w tym także w subregionie śluskim) jest określenie stopnia i kierunków przekształceń strukturalnych, które wynikają z przyjętych przez przedsiębiorstwa strategii adaptacji rynkowej (Stryjakiewicz 1999). Warto przy tym dodać, że jednym z atrybutów adaptacji – poza podmiotem, celem, mechanizmem oraz czasem – jest przestrzeń (Krumme 1969, Walker 1975). A zatem należy uważać, że przyjęte strategie adaptacji i ich skutki mają swój wymiar przestrzenny (Tobolska 2004).

Specyfika rozwoju przemysłowego, wyrażającego się głębokimi zmianami funkcjonowania przedsiębiorstw, związanymi z wadami strukturalnymi wcześniejszego okresu, wskazuje także na rosnącą rolę badań regionalnych w tej dziedzinie. Poziom, tempo i kierunki transformacji są wypadkową wielu działających z różnym natężeniem czynników endogenicznych, będących bazą (czasem granicą) możliwości rozwoju, oraz czynników egzogenicznych, wynikających z powiązań z szeroko rozumianym otoczeniem, które podlega nieustannym zmianom.

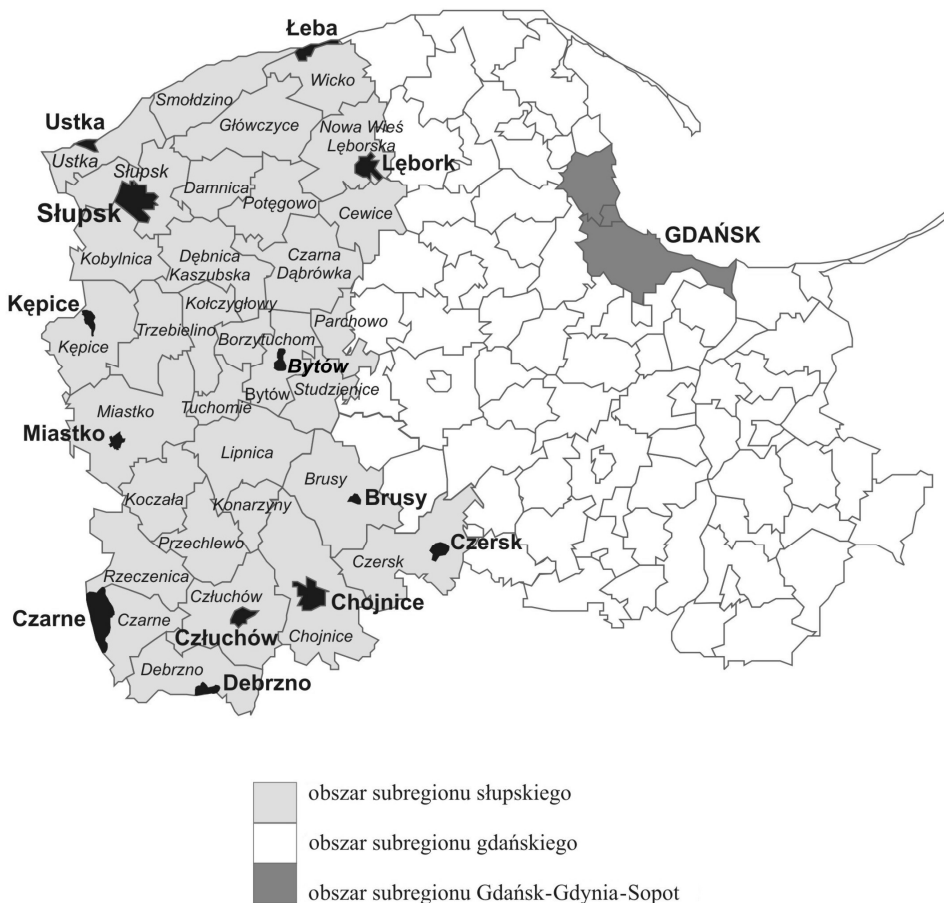
Zmiany strukturalne, w tym struktur przestrzennych, zachodzące w gospodarce wymuszają nieustanną korektę strategii rozwoju regionu, zmierzającej do podnoszenia jego konkurencyjności. Istotnych informacji na ten temat dostarczają metody badań mezoekonomii, w tym analiza struktur przemysłowych (Gawlikowska-Hueckel 2000, Janasz 2006). To z tych przesłanek wynika, że władza samorządowa, która jest odpowiedzialna za rozwój społeczno-gospodarczy związanych z nią obszarów, musi możliwie często dokonywać diagnozy stanu gospodarki regionu, w tym także diagnozy funkcjonowania struktur przemysłowych.

W świetle powyższych ustaleń za istotne uznano pytanie, jaki jest wpływ transformacji na układy przestrzenne przemysłu (sektora przemysłowego) na obszarze subregionu śluskiego, stanowiącego w latach 1975-1998 (poza obecnym powiatem chojnickim, a z powiatem sławieńskim) terytorium województwa śluskiego. Powyższy fakt jest istotny przy ocenie przebiegu procesów transformacji i w sposób oczywisty wpływa na aktualny stan przemysłu w subregionie, zwłaszcza w odniesieniu do badań struktury przestrzenno-organizacyjnej i produkcyjnej. Ponadto mianem subregionu śluskiego określa się jednostkę terytorialną utworzoną do celów statystycznych, grupującą jednostki szczebla powiatowego (NTS 3), określoną liczbą 28 według rozporządzenia RM z 13 sierpnia 2000 r. (ryc. 1).

Zakres czasowy podjętych badań zawiera się w okresie 1995-2003, co determinuje nie tylko dostępna sprawozdawczość, ale również fakt, iż do 1994 roku na obszarze dzisiejszego subregionu występowała duża fluktuacja podmiotów gospodarczych, co zaburzało uzyskiwany obraz struktury przestrzennej. Analizę statystyczną oparto na podstawie danych z Banku Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego¹.

---

¹ Podstawą rozważań jest liczba pracujących w sektorze przemysłowym. Za sektor przemysłowy przyjęto działalność produkcyjną zawartą w sekcjach PKD: górnictwo i kopalnictwo; przetwórstwo przemysłowe; wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę; budownictwo. Źródło: www.stat.gov.pl

Ryc. 1. Subregion słupski na tle województwa pomorskiego
 Fig. 1. Słupsk's subregion on background Pomeranian province
 Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z analizy sektora przemysłowego, wyrażonego liczbą pracujących w latach 1995-2002, mimo różnej skali, subregion słupski wykazuje wyraźne podobieństwo do subregionu gdańskiego, bowiem w obu tych jednostkach przestrzennych widoczne są dwa podokresy. W pierwszym z nich, przypadającym na lata 1995-1998, następowały dalsze fazy zapoczątkowanego w 1993 roku II etapu transformacji przemysłu, określonego przez m.in. T. Strykiewicza (1999) fazą przełamania recesji i zapoczątkowania wzrostu gospodarczego, objawiającego się poprzez wzrost zatrudnienia i produkcji, przede wszystkim w sektorze prywatnym. Etap ten, określany również czasem jako etap przełamania recesji, skończył się zasadniczo w 1997 roku lub na początku 1998 roku, kiedy na skutek m.in. przyjmowania nowych strategii rozwoju (często kosztowych) zaczął się proces wygaszania produkcji i ograniczania zatrudnienia. Procesy te jednak następowały z reguły po-

wolnie, a w każdym razie wolniej niż w innych działach gospodarki o tendencjach spadkowych (np. rolnictwie), przy jednoczesnym słabym wzroście sektora usługowego. Stąd mimo wyraźnych spadków wielkości zatrudnienia, wyrażonego liczbą pracujących w liczbach bezwzględnych², udział zatrudnionych w sektorze przemysłowym w zatrudnieniu ogółem w podregionach słupskim i gdańskim wykazuje względną stagnację. Za jedną z bezpośrednich przyczyn malejącej w owym czasie liczby pracujących w tym sektorze należy uznać grupę czynników egzogenicznych: załamanie oficjalnego eksportu do krajów WNP oraz restrykcyjną politykę gospodarczą rządu i banku centralnego. Nie bez znaczenia pozostawała także ogólna sytuacja makroekonomiczna kraju (Bukowski 2005), a także, zwłaszcza w strukturach powiązań organizacyjno-decyzyjnych, zainicjowana 1 stycznia 1999 roku reforma administracyjna kraju.

W roku 2003, ostatnim roku analizy, zaobserwowano wyhamowanie wcześniejszej tendencji. Można zatem założyć, iż jest to początek kolejnego podokresu transformacji.

Podobieństwo zmian liczby pracujących między subregionami słupskim i gdańskim wyraża się również statystycznie w wysokim dodatnim wskaźniku korelacji Pearsona, wynoszącym 0,974. Trzeci podregion województwa pomorskiego (Gdańsk-Gdynia-Sopot) wykazuje znacznie mniejsze podobieństwo do dwóch wymienionych na skutek swej wielkomiejskiej specyfiki, powiązań aglomeracyjnych, specjalizacji produkcji (np. przemysł stoczniowy) czy wreszcie samego położenia³.

Poddając liczbę pracujących w sektorze przemysłowym subregionu słupskiego analizie przestrzennej ilorazu koncentracji LQ⁴, należy zauważyć, że największe znaczenie dla stopnia koncentracji ma nadal ich liczba w miastach (ryc. 2). Obserwowany wyraźny trend spadkowy, który od 1999 roku przyjmuje bardzo gwałtowny charakter, nie spowodował dotąd odwrócenia proporcji między liczbą pracujących w miastach i na obszarach wiejskich, aczkolwiek doszło do jej zmniejszenia. W 2003 roku miasta subregionu słupskiego łącznie skupiały 67,5% pracujących w sektorze przemysłowym. W szczególności dotyczy to Słupska i Chojnic, które mimo spadków w całym badanym okresie wykazywały wyraźną koncentrację potencjału produkcyjnego przemysłu. Istotnej zmianie uległy natomiast pozycje pozostałych miast, np. Lęborka, w którym kilka dużych przedsiębiorstw poddano procedurze likwidacji.

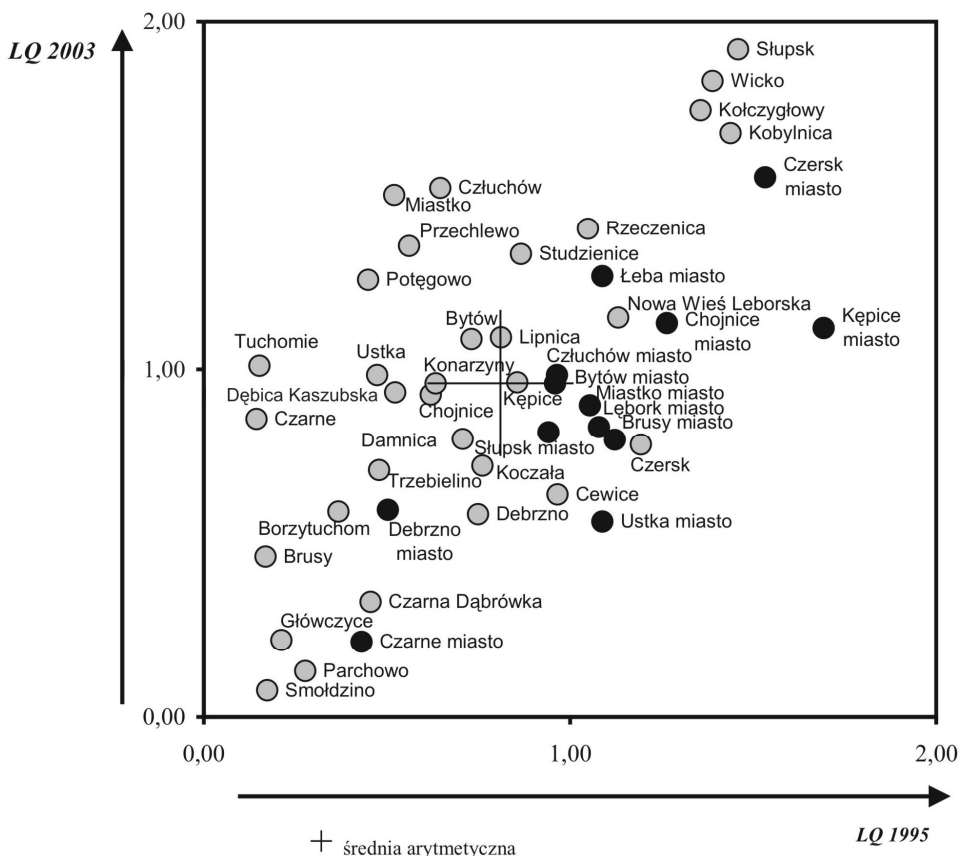
² W latach 1998-2002 odnotowano spadek zatrudnienia w sektorze przemysłowym subregionu gdańskiego do poziomu 83,52% stanu początkowego, zaś w subregionie słupskim do 77,94%.

³ Wskaźnik korelacji Pearsona pomiędzy subregionami Gdańsk-Gdynia-Sopot a słupskim wynosi 0,780, natomiast pomiędzy subregionem Gdańsk-Gdynia-Sopot a gdańskim 0,693.

⁴ Iloraz lokalizacji (LQ) opisany przez A. Kuklińskiego (1961) i T. Stryjakiewicza (1999) opiera się na założeniu:

$$LQ_i = \frac{P_{ii}}{P_{ji}}$$

gdzie: LQ_i – iloraz lokalizacji dla i-tej jednostki przestrzennej, P_{ii} – % udział i-cechy i-tej jednostki przestrzennej w jednostce wyższego rzędu, P_{ji} – % udział j-cechy i-tej jednostki przestrzennej w jednostce wyższego rzędu. W myśl ogólnych założeń, kiedy LQ < 1, wtedy można zakładać względny niedobór danej cechy. Ze względu jednak na słabość potencjału przemysłowego przemysłu subregionu podstawą odniesienia jest LQ < 0,5 jako stan wyjściowy.

Ryc. 2. Zmiany koncentracji przestrzennej przemysłu na podstawie ilorazu lokalizacji LQ pracujący w sektorze przemysłowym/pracujący ogółem

Fig. 2. Changes of spatial concentration of industry on the basis of location quotient LQ working at industry sector/working in all

Źródło: opracowanie własne

cji⁵, a zastosowanie strategii rozpadu nie przyniosło spodziewanych efektów. Inna sytuacja była w Bytowie, gdzie na skutek wielu inicjatyw władz lokalnych oraz działań oddolnych nie tylko uratowano funkcjonujące dotąd zakłady (Czapliński 2003), ale także uruchomiono małe i średnie jednostki produkcyjne, często wykorzystując kapitał zagraniczny⁶. Spośród miast podregionu na uwagę zasługuje także

⁵ Do najważniejszych zlikwidowanych zakładów należały: Przedsiębiorstwo Mechanizacji Produkcji Zwierzęcej „Meprozet”, Lęborskie Zakłady Roszarnicze „Włóknolen”, Zakłady Wytwórcze Aparatury Wysokiego Napięcia „Zwar”, oddziały terenowe Północnych Zakładów Przemysłu Skórzanego „Alka” z siedzibą w Słupsku oraz Słupskich Fabryk Mebli.

⁶ Najważniejsze przedsiębiorstwa przemysłowe w Bytowie to: PPHU „Drutex” (producent stolarki PCV i wyrobów z drutu), „Bagra” (producent maszyn i części do maszyn rolniczych), Polmor sp. z o.o. (producent metalowych mebli biurowych, wózków i pojemników aluminiowych, konstruk-

Czarne, które w 2003 roku jako jedyne miasto przestało wykazywać istotność przemysłowej działalności gospodarczej w strukturze zatrudnienia. Wynika to nie tylko z bardzo małej atrakcyjności inwestycyjnej Czarnego, związanej z peryferyjnym położeniem komunikacyjnym i administracyjnym tej jednostki osadniczej. Duży wpływ na taką sytuację ma także słaba aktywność gospodarcza społeczności lokalnej, jak również spadek liczby zatrudnionych i to nie tylko w nielicznych zakładach sektora prywatnego (firmy branży drzewnej „Namtra” i „Paldrew”), ale przede wszystkim w największym pod względem zatrudnienia Gospodarstwie Pomocniczym Zakładu Karnego (Czapliński 2002, 2004).

Na znaczeniu zyskały natomiast strefy podmiejskie Słupska (gminy Słupsk i Kobylnica)⁷ oraz Człuchowa (gmina Człuchów)⁸ w wyniku bardzo intensywnej działalności inwestycyjnej typu brownfield i greenfield⁹. Tym samym obszary podmiejskie o wyraźnie rolniczym dotąd charakterze zaczęły przejmować funkcje technoprodukcyjne. Według J. Grzeszczaka (1998) dzieje się tak dlatego, że „obszary wiejskie występują jako specyficzne miejsca lokalizacji, z obecnością czynników, które decydują o korzyściach komparatywnych tych obszarów, korzyściach wyrażonych w kategoriach przyciągania kapitału ludzkiego i fizycznego czyli wzrostu inestycji, produkcji i zatrudnienia oraz konkurencyjności przedsiębiorstw”.

Wyróżnione na podstawie zmian liczby pracujących w sektorze przemysłowym subregionu słupskiego dwa podokresy nie są tak widoczne na poziomie powiatów. Wydaje się raczej, że każdy z nich cechowała inna dynamika opisywanego zjawiska. Można zatem przyjąć, że procesy zachodzące w przemyśle subregionu na poziomie powiatowym również spowodowały wyraźne zróżnicowanie jego struktury przestrzennej. Poddając szczegółowej analizie poszczególne powiaty, zaobserwowano, że największe spadki, zwłaszcza po 1998 roku zanotowały powiaty lęborski i słupski

---

cji metalowych itp.), „Wireland” S.A. (producent konstrukcji z drutu do kuchni i łazienek, biur, sklepów, ogrodów), Fabryka Mebli „Incop”, PPHU MJ&BP (producent sprzętu chłodniczego marki „Argos”).

⁷ Najważniejsze inwestycje przemysłowe gminy Kobylnica oraz gminy Słupsk to m.in.: Zakłady Części Samochodowych „PLASMET” – Widzino, Przedsiębiorstwo Wytwarzania Metalowych Napraw Urządzeń Elektrycznych „SEEMANN” – Kobylnica, Fabryka Mebli Tapicerowanych „Flair Poland” Sp. z o.o. – Kobylnica, Zakład Mleczarski LACPOL – Kobylnica, Producent obuwia męskiego „MAN-FASHION” – Łosino, Producent obuwia „PRESKO” – Kobylnica, Zakład Przerobu Metali KRAT-MET – Kobylnica, Przedsiębiorstwo Robót Inżyniersko-Drogowych „Krężel” – Kobylnica, Zakład Przerobu Kruszywa „KRUSZBET” – Kończewo, Przedsiębiorstwo Robót Drogowych „FURGES” – Kobylnica, Starosielski – Fabryka Przekładni Kątowych – Bierkowo, Przetwórstwo Ryb Produkcyjne „MORS” – Bydliń, Przedsiębiorstwo Handlowo-Uslugowo-Produkcyjne „PIRS” w Bydlinie, „RAIFFPOL” spółka z o.o. – Głobino, Słupskie Zakłady Wytwarzania Gumy „Guma Pomorska” – Głobino, „Rab-Pol” sp. z o.o. – Siemianice, Słupska Fabryka Obuwia „NORD” – Strzelinko, „LOGISTICS-Żuralski” – Włynkówko, Przetwórstwo Rybne „Łosoś” Sp. z o.o. – Włynkówko.

⁸ Najważniejsze inwestycje przemysłowe gminy Człuchów to: „DESPRO-PROMET” w Głędowie, Zakład Przemysłu Drzewnego „POLTAREX” w Polnicy, DSG Canusa Polska S.A. – Zagórki, PKT – Zagórki, CANPOL – Sieroczyn.

⁹ Jak podaje B. Domański (2001): „Wśród ekonomistów spotyka się użycie terminu brownfield w odniesieniu do inwestycji w istniejące zakłady”. Mianem greenfield określa się nowe fabryki, zlokalizowane na terenach rolniczych lub leśnych.

grodzki. Warto zaznaczyć, że do 1989 roku stanowiły one dwie największe koncentracje potencjału przemysłowego w dawnym województwie śląskim. W okresie 1989-1994 nastąpiły w nich bardzo istotne zmiany, dotyczące m.in. liczby pracujących, jednak proces ten z racji nagromadzonego tam potencjału i stosunkowo wolnego tempa zmian był kontynuowany do 2002 roku. Drugą grupę stanowią powiaty, które mimo początkowej tendencji spadkowej, w latach 2000-2001 przełamały recesję i znalazły się w wyraźnym trendzie wzrostowym. Dotyczy to powiatów śląskiego ziemskiego, człuchowskiego oraz chojnickiego. Przyczyn takiego stanu należy upatrywać zapewne w fakcie, iż zgromadzony tam potencjał był wyraźnie mniejszy, co nie pozostawało bez znaczenia podczas procesów komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw. Ponadto istotne były tzw. czynniki miękkie, a zwłaszcza klimat społeczny czy mentalność ludności¹⁰.

Niejasna jest natomiast sytuacja powiatu bytowskiego, w którym liczba pracujących w sektorze przemysłowym po 1998 roku przyjmuje trend spadkowy, co wiąże się z procesami restrukturyzacyjnymi przedsiębiorstw. Spadek liczby pracujących odbywa się tam jednak skokowo i po względnej stabilizacji w latach 2000-2002, gdy nie nastąpiły żadne istotne zmiany w funkcjonowaniu przemysłu, w 2003 roku odnotowano gwałtowny ubytek zatrudnienia. Był on związany z ogłoszeniem upadłości przez jedno z największych przedsiębiorstw – Argos-Produkt S.A. Warto przy tym dodać, że w małych miastach (a taki jest Bytów) istnienie kilku zakładów (czasem tylko jednego) determinuje lokalny rynek pracy. Tak więc zwolnienie około 400 osób spowodowało nie tylko zmiany w strukturach lokalnego przemysłu, ale także przyczyniło się do zaburzeń społeczno-ekonomicznych całej jednostki osadniczej.

Z powyższych rozważań wynika, iż w okresie 1995-2003 nastąpiły przeobrażenia w strukturze przestrzennej przemysłu. Jaki jednak miały kierunek przestrzenny? W odpowiedzi na to pytanie posłużono się miarami centrograficznymi, opartymi na wzorze Weisberga (Runge 1992, Jażdżewska 2003).

Jak wynika z przeprowadzonego badania, środek geometryczny dla miast subregionu śląskiego znajduje się w powiecie bytowskim, 26,5 km na południowy zachód od Bytowa. Wyznaczony centroid – obliczony na podstawie liczby pracujących w sektorze przemysłowym w roku 1995 – znajduje się około 16 km na północ od geometrycznego środka, co wynika z ciągle znacznego potencjału przemysłowego zgromadzonego w północnej części regionu. W szczególności dotyczy to miast, takich jak Słupsk, Lębork i Ustka. Wyliczony centroid dla 2003 roku wykazuje przesunięcie przestrzenne. Zmiana ta nie jest duża, wynosi bowiem 7 km, niemniej obrazuje zachodzące procesy transformacji przemysłu. Wektor skierowany jest na południowy wschód, bliżej geometrycznego środka. Wydaje się więc, że dochodzi do pewnego wyrównywania potencjałów między północną i południową częścią subregionu. Procesy restrukturyzacji struktur przemysłowych w miastach północy wytraciły gwałtowność przemian (zwłaszcza w odniesieniu do zatrudnienia). Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw sektora prywatnego w miastach, ale także na obszarach wiejskich, oraz nieliczne większe inwestycje zagraniczne nie rekompensują

¹⁰ B. Grabow i in. (1995) wyróżnili ponad 80 czynników lokalizacji, dzieląc je na twarde (ekonomiczne) oraz miękkie (pozaekonomiczne) – o naturze psychologicznej i socjologicznej.

ilościowo stanu osobowego pracujących w sektorze przemysłowym. Jednocześnie od 1998 roku następuje ożywienie inwestycyjne w południowej części podregionu poprzez tworzenie terenów inwestycyjnych wchodzących w skład Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Zagórkach koło Człuchowa, Parku Przemysłowego Kiełpin oraz Inkubatora Przedsiębiorczości w Debrznie. Ponadto została przygotowana oferta inwestycyjna określana jako Zielony Park Przemysłowy w Cierznie (gmina Debrzno), włączony do Słupskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Wydaje się więc, że społeczności lokalne podejmują bardziej zdecydowane działania organizacyjne w celu przyciągnięcia inwestorów¹¹. To z kolei umożliwia dostęp do środków z Funduszu Pracy, uzyskanie niezależnej oceny inwestorów i argumentów ostatniego rzędu w negocjacjach z inwestorami czy też promocję gminy (także powiatu).

W świetle powyższych ustaleń za interesujące uznano również określenie stopnia podobieństwa grupy jednostek przestrzennych (miast i gmin subregionu) według kryterium wielkości zatrudnienia, rozumianego jako liczba pracujących w sektorze przemysłowym. Na podstawie analizy elementarnego połączenia L.L. Mc Quitty'ego¹² wyróżniono siedem grup jednostek (oznaczonych dużymi literami alfabetu), w obrębie których zmiany liczby pracujących w okresie 1995-2003 są bardzo podobne. Można zatem zakładać, że same procesy zachodzące w określanych jednostkach mogą mieć bardzo zbliżony przebieg. Za kryterium kolejności, uznano łączną powierzchnię jednostek administracyjnych tworzących grupę w ogóle powierzchni subregionu¹³ (ryc. 3).

Poddając szczegółowej charakterystyce każdą z grup, można wyciągnąć następujące wnioski.

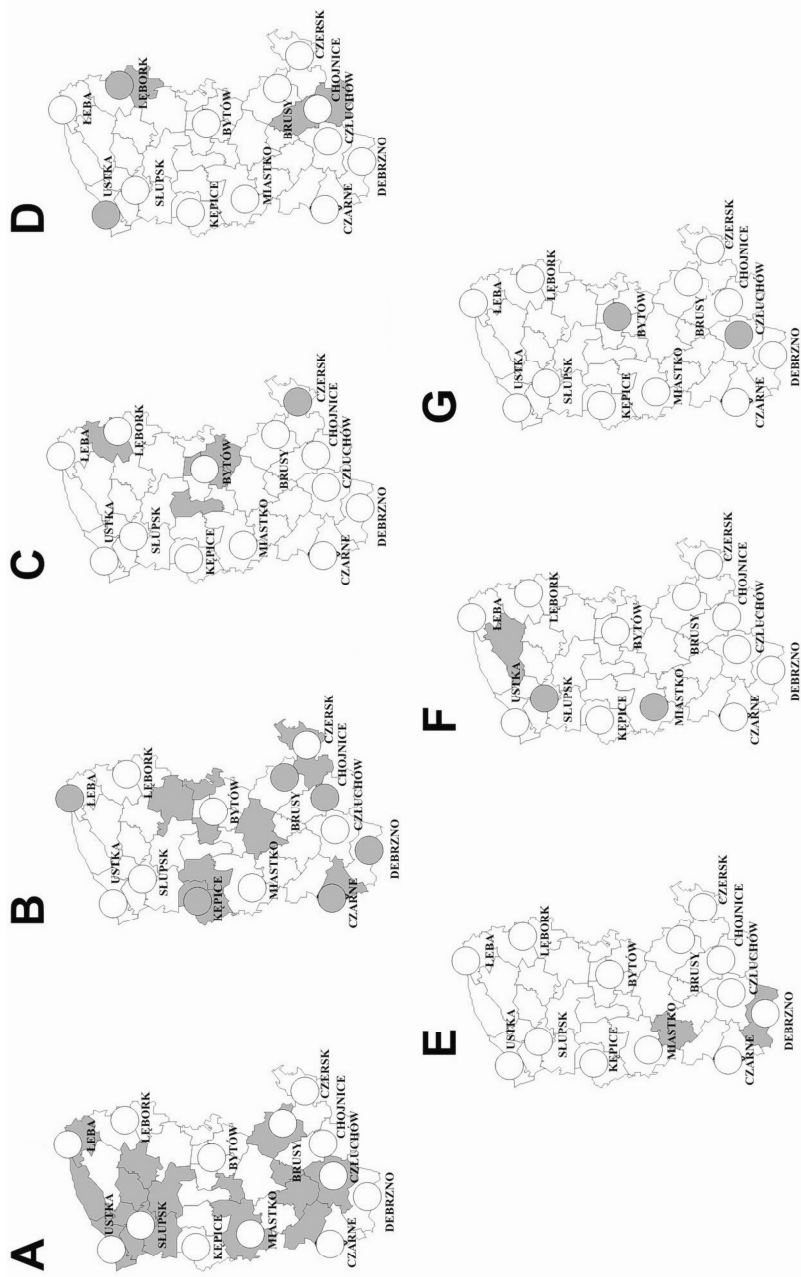
Grupę A charakteryzuje duża liczba jednostek przestrzennych (33,3% ogółu) oraz fakt, że wszystkie są gminami wiejskimi z całego obszaru subregionu. Ich wspólne cechy dotyczące zachowań sektora przemysłowego to: rosnąca atrakcyjność inwestycyjna, wzrost liczby jednostek produkcyjnych – zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw oraz aktywne pozyskiwanie kapitału, w tym zagranicznego. Funkcja produkcyjna w tych jednostkach, niezależnie od zróżnicowanej dynamiki, wykazuje tendencję rozwojową, szczególnie w gminach należących do stref podmiejskich Słupska, Ustki, Człuchowa, Miastka.

Grupa B ma charakter mieszany (wiejsko-miejski), składa się bowiem z 9 gmin wiejskich oraz 6 miast, stanowiąc 1/3 ogółu jednostek. Gminy należące do tej grupy można określić jako miejsca, gdzie przemysł, mimo nagromadzonego tam wcześniej

¹¹ Uwieńczeniem kilku lat aktywnych działań proinwestycyjnych gminy Człuchów było uzyskanie w 2005 roku w konkursie ogólnopolskim certyfikatu Gmina Fair Play.

¹² Algorytm postępowania metody Mc Quitty'ego (1957) obejmuje: zdefiniowanie macierzy danych, standaryzację zmiennych, wybór miary podobieństwa, obliczenie elementów macierzy współczynników korelacji między jednostkami przestrzennymi, znalezienie największych dodatnich wielkości współczynników korelacji dla każdego wiersza i sprawdzenie, które z nich są symetryczne, identyfikację rdzeni grup, dołączenie elementów pozostałych wg kryterium kolejnego największego dodatniego współczynnika korelacji, analizę uzyskanych grup.

¹³ Udział procentowy poszczególnych grup wynosi: A: 46,8; B: 24,7; C: 10,0; D: 8,2; E: 5,4; F: 4,6; G: 0,3.

Ryc. 3. Grupy jednostek przestrzennych według podobieństwa zmian liczby pracujących w sektorze przemysłowym na podstawie elementarnego połączenia L.L. Mc Quitty'ego
 Fig. 3. Groups of spatial units according to employment rates similarity in the industry sector based on the L.L. Mc Quitty's Elementary Linkage Analysis

Źródło: opracowanie własne

potencjału, uległ częściowej lub całkowitej likwidacji. W niektórych przypadkach, wykorzystując pozostały majątek, udało się jednak uruchomić działalność gospodarczą, w tym także produkcyjną, potwierdzając tym samym teorię efektu rozpadu jako jedną z przyczyn renesansu małych i średnich przedsiębiorstw (Rydz 2006).

Grupa C to zbiór jednostek przestrzennych o charakterze wiejsko-miejskim, skupiający 11,1% ogółu, w tym 4 gminy wiejskie oraz jedno miasto – Czernsk. Grupa ta wykazuje dużą korelację z grupą A. Dotyczy to zwłaszcza początkowych lat badanego okresu. W latach 2002-2003 zaobserwowane – tak jak w grupie A – procesy inwestycyjne w przemyśle, dotyczące zarówno nowych inwestycji, jak i w obiekty już istniejące, a także modernizacji parku maszynowego, uległy jednak stagnacji. Niejednokrotnie doszło też do relokacji działalności przemysłowej związanej z lokalną bazą surowcową. Dotyczy to m.in. zakładów drzewnych z gmin Nowa Wieś Lęborska oraz Bytów.

Grupa D ma wiejsko-wiejski charakter. Przypomina grupę B, lecz zachodzące w niej procesy mają znacznie większą skalę. Dotyczy to przede wszystkim Lęborka i Ustki, w których na skutek likwidacji największych przedsiębiorstw przemysłowych (Stoczni „Ustka”, Zakładów „Zwar”, „Meprozet” i „Włóknolen” w Lęborku) doszło do stosunkowo dużych zwolnień grupowych pracowników, co miało wyraźne odbicie w sytuacji na lokalnym rynku pracy (Rydz, Jażewicz 1996). Zmieniła się specjalizacja produkcyjna tych ośrodków. W gminach wiejskich tej grupy zaobserwowano zjawiska podobne, lecz w znacznie mniejszej skali.

Następna z wydzielonych grup, grupę E, stanowią dwie gminy wiejskie. Ich specyfika polega na tym, że obszary te nie miały dotąd rozwiniętej funkcji produkcyjnej. Niemniej to właśnie w tych gminach widoczny jest szeroki pakiet ofert inwestycyjnych (adresowany także do inwestorów zagranicznych), nastawiony nie tylko na przemysł tradycyjny, związany z lokalnymi zasobami, ale także na nowoczesne rodzaje działalności przemysłowej. Przykładem takich działań jest Zielony Park Przemysłowy w Cierznem w gminie Debrzno.

Ze względu na wielkość sektora przemysłowego grupę F tworzą zasadniczo dwa miasta: Słupsk i Miastko. Ze względu jednak na przebieg samego procesu zmian sektora do tej grupy należy także gmina wiejska Główny. Pozycja przemysłu w tych jednostkach jest bardzo skomplikowana. Po pierwsze dlatego, że są to miasta, w których do 1989 roku funkcja produkcyjna była najważniejsza. Po drugie, procesy transformacji przemysłu w obu tych miastach zachodziły bardzo wolno z powodu nagromadzonego tam ukierunkowanego potencjału produkcyjnego (przemysł lekki, drzewny, spożywczy), bardzo skomplikowanych uwarunkowań administracyjnych, powiązań organizacyjnych oraz czynnika ludzkiego, a zwłaszcza postaw osób aktywnie uczestniczących w owych procesach (Czapliński 2002).

Grupa G ma miejski charakter, składa się bowiem z dwóch miast: Bytowa i Człuchowa. Są to jednak w przeciwieństwie do poprzedniej grupy miasta bardzo aktywne w rozwoju przemysłu, w których przyjęto strategię ofensywną. Mają one cechy nowej przestrzeni przemysłowej, które Z. Ziolo (1997) sprowadza do kwestii: otwartości na otoczenie, efektywności, innowacyjności, a przede wszystkim konkurencyjności działalności produkcyjnej.

Podsumowując rozważania na temat wyników uzyskanych na podstawie analizy

elementarnego połączenia Mc Quitty'ego, należy podkreślić, że wydzielone grupy mają bardzo różnorodny stan ilościowy i jakościowy, a sama liczba grup świadczy o złożonych procesach charakteryzujących zjawiska przemysłowe. Wydaje się więc, że prosty podział jednostek na te, w których liczba pracujących w sektorze przemysłowym wzrasta, i te, w których maleje, jest zbyt daleko idącym uproszczeniem.

Dokonując całościowej oceny zachodzących procesów, można stwierdzić, że w latach 1995-2003 nastąpiło wyraźne osłabienie roli miast jako ważnych miejsc skupiających przemysłowy potencjał produkcyjny. Nadal jednak to w miastach koncentruje się większość potencjału kadrowego przemysłu. Gminy leżące w strefach podmiejskich, ale również funkcjonujące w znacznej odległości od miast (gmina Kołczygłowy), czasem peryferyjnych względem granic subregionu (gmina Wicko), przejmują jednak funkcje produkcyjne, stając się z roku na rok coraz ważniejszymi miejscami przemysłowej działalności produkcyjnej. Istotny pozostaje również pewny podział subregionu pod względem salda liczby pracujących w sektorze przemysłowym. Wyraźnie daje się wyodrębnić część północną (którą dość umownie tworzą powiaty: słupski grodzki i ziemski, lęborski i część bytowskiego) i południową (którą tworzą powiaty: człuchowski, chojnicki oraz południowa część bytowskiego). Północna część subregionu nie stanowi już wyraźnej koncentracji pracujących w sektorze przemysłowym, natomiast znacznie pobudzona na skutek nowych inwestycji, często z wykorzystaniem kapitału zagranicznego, została część południowa. Nie zmienia to jednak faktu, iż sam Słupsk jest nadal ważnym ośrodkiem przemysłowym na Pomorzu Środkowym.

Struktura przestrzenna przemysłu subregionu słupskiego jest zatem bardzo zróżnicowana i dynamiczna, a zmiany zachodzące w układach przestrzennych świadczą o tym, że procesy adaptacji rynkowej są procesami ciągłymi.

Literatura

- Bukowski M., 2005, *Zatrudnienie w Polsce w 2005*, Warszawa
- Czapliński P., 2002, *Polityka regionalna a rozwój przemysłu w regionie słupskim*. W: *Problemy transformacji struktur przemysłowych*, red. Z. Ziolo, Warszawa
- Czapliński P., 2003, *Ścieżki prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w regionie słupskim*, Słupskie Prace Geograficzne 1
- Czapliński P., 2004, *Czynniki podjęcia działalności produkcyjnej w podregionie słupskim*. W: *Badania geograficzne w poznawaniu środowiska*, red. Z. Michalczyk, Lublin
- Czapliński P., 2006, *Wpływ procesów transformacji na lokalne struktury przemysłu na przykładzie byłego województwa słupskiego*. W: *Efekty restrukturyzacji polskiej przestrzeni przemysłowej*, red. Z. Ziolo, T. Rachwał, Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG 9, Warszawa-Kraków
- Domański B., 2001, *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski*, Kraków
- Gawlikowska-Hueckel K., 2000, *Regiony Polski. Profile Regionalne*, nr 11, *Województwo Pomorskie*, Gdańsk-Warszawa
- Grabow B., Henckel D., Hollbach-Gromig D., 1995, *Weiche Standortfaktoren*, Stuttgart
- Grzeszczak J., 1998, *Przesunięcie „miasto – wieś” w przemyśle krajów Unii Europejskiej*, Zeszyty IGiPZ PAN 55
- Janasz W., 2006, *Zarys strategii rozwoju przemysłu*, Warszawa

- Jażdżewska I., 2003, *Statystyka dla geografów*, Łódź
- Krumme G., 1969, *Notes on locational adjustment patterns in industrial geography*, *Geografiska Annaler.*, 51, No. 1, Series B, Human Geography, Stockholm
- Kukliński A., 1961, *Problemy badań nad lokalizacją poszczególnych gałęzi przemysłu w Polsce*, *Biuletyn KPZK PAN* 7 (9), Warszawa
- Mc Quitty L.L., 1957, *Elementary Linkage Analysis for Isolating Orthogonal and Oblique Types and Typal Relevancies*, *Educational and Psychological Measurement* 17
- Runge J., 1992, *Wybrane zagadnienia analizy przestrzennej w badaniach geograficznych*, Katowice
- Rydz E., 2006, *Przemiany struktur społeczno-gospodarczych w okresie transformacji systemowej na Pomorzu Środkowym*, Słupsk
- Rydz E., Jażewicz I., 1996, *Zachowania się Stoczni „Ustka” SA w okresie przechodzenia do gospodarki rynkowej*. W: *Wpływ procesów transformacji gospodarki narodowej na funkcjonowanie jednostek gospodarczych i układów przestrzennych*, red. Z. Ziolo, Warszawa-Kraków
- Stryjakiewicz T., 1999, *Adaptacja przestrzenna przemysłu w Polsce w warunkach transformacji*, Poznań
- Tobolska A., 2004, *Zmiany własnościowe i organizacyjno-ekonomiczne w wybranych dużych przedsiębiorstwach przemysłowych Poznania w okresie transformacji*, Poznań
- Walker D.F., 1975, *A behavioural approach to industrial location*. W: *Locational dynamics of manufacturing activity*, red. L. Collins, D.F. Walker, London
- Ziolo Z., 1997, *Problemy transformacji struktur przemysłowych w procesie przechodzenia do gospodarki rynkowej*. W: *Problemy transformacji struktur przemysłowych w procesie przechodzenia do gospodarki rynkowej*, red. Z. Ziolo, Warszawa-Kraków

Summary

The purpose of this article is the answer to the following question: what is the influence of transformation on the spatial relations of industry (industrial sector) in the area of Słupsk's subregion.

Making an overall estimation of the past processes, one can state that in the period of 1995-2003 a distinctive change took place. There has been a significant diminution of the cities' role as the converging points of most of industrial production's potential. Of course, it is still in the cities that most of industry's staff potential is located. However, the communes situated in the suburban areas, but also those located in a considerable distance from the cities (The Kołczygłowy commune), or sometimes peripheral in relation to the subregion's boundaries (The Wicko commune) tend to take over production functions, every year becoming more and more important among places of this type of activities.

An essential fact that remains is that of subregion's division according to the flow of the number of those employed in the industrial sector to the northern and southern sections. The division is the consequence of the fact that subregion's northern section no longer significantly assembles the working power. On the other hand, a considerable growth in that area has taken place in the subregion's southern area.

Industrial spatial structure of the Słupsk's subregion is therefore significantly varied, and the transformations taking place in the spatial relations prove that the adaptation processes are constant ones.